

XXIX

SEJM WALNY BYDGOSKI 1520 R.

WSTĘP

Szlachta, zgromadzona na pospolite ruszenie w czasie wojny pruskiej, domagała się zebrania sejmiku. Było to o tyle ułatwione, że nie musiano zwoływać osobno sejmików. Sejm odbył się w Bydgoszczy, w kole obozowym, obrady trwały od 3 listopada do 7 grudnia 1520 r.¹; ku niezadowoleniu króla, toczyły się one pod presją stale obecnego kilkudziesięciotysięcznego zgromadzenia szlachty². Mimo tak niesprzyjających warunków, uchwalono znaczny podatek, także w postaci nie stosowanego dotychczas pogłównego od szlachty i jej poddanych; pozwoliło to królowi na rezygnację z pospolitego ruszenia i prowadzenie dalszej walki tylko przy pomocy sił zaciężnych.

Dorobek sejmiku bydgoskiego to spora grupa konstytucji, ujętych w zwartą całość, kilka rozproszonych aktów oraz obszerny uniwersał podatkowy, stanowiący interesujące źródło do badań nad siłą ekonomiczną i sprawnością skarbową monarchii jagiellońskiej³. Dorobek ten świadczy, iż szlachta, zgromadzona na wojnę pruską, zbyt mało interesowała się zagadnieniami obrony państwa, dyskutowała natomiast rozliczne kwestie prawno-ustrojowe, po części w nawiązaniu do niedawnych konstytucji sejmiku toruńskiego z 1519 r. Losy wojny spowodowały, że nie trzeba już było ogłaszać nowych wici; nie obyło się jednak bez ostrej w tonie konstytucji, skierowanej przeciw szlachcie, opuszczającej przed terminem obóz wojskowy.

Spośród aktów, uchwalonych na sejmie bydgoskim, umieszczamy w niniejszym wydawnictwie następujące:

I. *Decreta conventus generalis regni*, z 4 grudnia 1520 r.⁴

¹ W. Konopczyński, *Chronologia sejmów*, nr 31, s. 135.

² Z. Wojciechowski, *Zygmunt Stary (1506-1548)*. Warszawa 1946, s. 112.

³ Jako oznaczone *In conventione Bidgostiensi* figurują w MK nieliczne tylko akty, zob. mianowicie: MRPS. cz. IV, vol. 1, s. 201-202, nr 3528-3532, 3534-3548; cz. IV, vol. 2, s. 238-239, nr 12793, 12801-12803.

⁴ Zachowały się one w dwu redakcjach o charakterze urzędowym, mianowicie z 1520 i 1524 r. Redakcja pierwsza wpisana została dwukrotnie do MK₁, t. 37, k. 20v-23 oraz MK₂, t. 33, s. 843-848; zawierają też ją późniejsze odpisy z XVI-XVIII w., zestawione przez O. Balzera, CIP, t. III, nr 242, s. 603. Ogłoszona drukiem przez T. Działyńskiego w AT, t. V, nr 358, s. 339-343. Redakcja druga pochodzi z urzędowego wydania zbioru konstytucji sejmowych z 1524 r. (*Statuta Serenissimi Domini Sigismundi Primi*, Kraków 1524). Różni się ona od pierwszej przede wszystkim tym, iż pomija formuły początkowe i końcowe, a także artykuł 4, uznając, że ma on przejściowy charakter; identyczne z pierwszą redakcją są tylko artykuły 1, 6 i 9, pozostałe zaś zostały nieco zmienione, choć tylko pod względem stylistycznym. Redakcja ta zawarta jest także w rękopisach, ale stanowiących późniejsze odpisy z druku pochodzącego z 1524 r., dlatego pozbawionych wartości merytorycznej (O. Balzer, CIP, t. III, nr 242, s. 603). Wydanie z 1524 r. przedrukowane zostało w 1602 r. (*Statuta Serenissimi Domini Sigismundi Primi*, Zamość 1602), służąc dalej za podstawę dla edycji VL, t. I, s. 392-395.

Obydwie redakcje, w dwukolumnowym zestawieniu, opublikował O. Balzer (CIP, t. III, s. 603-611) i na tej podstawie przedrukowaliśmy je w niniejszej edycji. W przypisach tekstowych uwzględniliśmy jednak tylko odmianki z MK, biorąc za podstawę wersję zapisaną w MK₁. Jeśli idzie o redakcję z 1524 r. – wzięliśmy za podstawę wersję pierwszego druku z 1524 r., pomijając osiem jego dalszych wydań z tej daty i uwzględniając odmianki zawarte w pijarskiej edycji VL.

II. *Statutum de discedentibus ex bello*, z 22 listopada 1520 r.⁵

III. *Confirmatio regnicolarum de non movendo bello*, z 30 listopada 1520 r.⁶

IV. *Litterae universales conventus Bidgostiensis anno Domini 1520 habiti*, z 3 grudnia⁷.

V. *Mandatum ad episcopos et capitaneos regni de regestris universorum regnicolarum a rectoribus ecclesiarum parochialium conscribendis, ad capitaneos de aliis quoque negotiis executionem litterarum universalium contributionis publicae personalis atque publicationem statutorum conventus regni generalis ad praesens acti concernentibus*, z 5 grudnia 1520 r.⁸

⁵ Tekst ten pochodzi z MK₁, t. 37, k. 86v; niestety jest to tylko fragment, gdyż w tymże tomie MK wycięto dalszą kartę i to zapewne jeszcze w XVI w. Uszkodzenie to spowodowało, że tekst z MK utracił datę, a ponieważ zamieszczony został między aktami pochodzącymi z lutego i marca 1521 r., przeto jego identyfikacja mogłaby budzić wątpliwości. Na szczęście zachowały się dwa odpisy, dokonane w XVI w., mianowicie rękopis Biblioteki Czartoryskich w Krakowie nr 1771, s. 5-6 oraz rękopis Biblioteki Uniwersytetu w Uppsali, nr H 182, k. 24v – 25, obydwa bardzo poprawne i wiarygodne przez to, że zgodne z tym fragmentem tekstu urzędowego, który zachował się w MK. W tych też rękopisach podana została przyjęta tu data 22 listopada 1520 r. W edycji niniejszej, opartej na wydaniu balzerowskim (CIP, t. III, nr 239, s. 586-589), uwzględniono odmianki z wszystkich trzech rękopisów.

⁶ Tekst ten pochodzi z MK₁, t. 37, k. 18v–19, i taki tam nosi tytuł jak w nagłówku. Inna wersja tego tekstu zachowała się w Archiwum Miasta i Województwa Krakowskiego, *Acta iudiciorum commissariorum* nr 416 (nazwę i sygnaturę rękopisu podano za St. Kutrzebą, *Katalog Krajowego Archiwum Aktów Grodzkich i Ziemskich w Krakowie*, Teka Grona Konserwatorów Galicji Zachodniej, Kraków 1909, s. 209). Ogłoszony drukiem przez O. Balzera (CIP, t. III, nr 240, s. 589-590), pod pochodzącym od tegoż wydawcy tytułem: *Litterae terrigenis regni ob expeditionem generalem in bello Pruthenico ad praesens gesto absque consensu conventuum regni generalis et particularium terrestrium indictam indemnitate caventes*. Na tej podstawie przedrukowano go w niniejszej edycji.

⁷ Urzędową podstawę tego tekstu stanowi zapis w MK₁, t. 37, k. 23v-34, adresowany przykładowo do ziemi krakowskiej, ale posiadający moc prawną ogólnopolską. Wydrukowany został przez Jakuba Przyłuskiego w *Leges seu statuta Regni Poloniae*, Kraków 1553, s. 956-962, z licznymi jednak przeróbkami i opuszczeniami; za Przyłuskim powtarzali go w swych kompendiach Jan Herburt i Jan Januszowski (por. zestawienie u O. Balzera, CIP, t. III, nr 241, s. 591), a nawet H. Łabęcki, *Górnictwo w Polsce*, t. II, Warszawa 1841, s. 232-234. Edycje te nie mają wartości naukowej. Pomińnięty został ów uniwersał w VL, co dziwić może o tyle, że wydawcy VL i do Przyłuskiego, i do Herburtu sięgali.

W niniejszej edycji uniwersał ten podany został za O. Balzerem, CIP, t. III, nr 241, s. 591-602, gdzie figuruje on pod tytułem pochodzącym od wydawcy: *Litterae universales contributionis publicae personalis ab universis regnicolis exigendae*.

⁸ Tekst ten wpisany został do MK w dwu wersjach: pierwszej, przeznaczonej dla starostów (MK₁, t. 37, k. 34v-35) i drugiej, odpowiednio skróconej i zmienionej, przeznaczonej dla arcybiskupów i biskupów koronnych, jako zwierzchników diecezji (ibidem, k. 35v). Drukiem wydany został przez O. Balzera (CIP, t. III, nr 243, s. 611-614), jednakże w kształcie odmiennym niż tekst MK, gdyż wydawca ten zamieścił w dwu kolumnach najpierw tekst dla biskupów, a potem tekst dla starostów. W niniejszej edycji na podstawie MK przywracamy pierwotny kształt tego mandatu, stawiając na pierwszym miejscu tekst starościński. Nie mogliśmy się jednak posłużyć tytułami ani z samej Metryki, ani z jej sumariuszy, niezbyt trafnymi; stąd przyjęliśmy obszerny, ale lepszy tytuł, jaki noszą te akty w wydawnictwie balzerowskim.